

KIỂM SOÁT NỘI BỘ NHẪM NGĂN NGỪA GIAN LẬN TRONG CÁC NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI VIỆT NAM

● NGÔ HOÀI NAM

Khoa Tài chính ngân hàng và bảo hiểm,
Trường Đại học Kinh tế - Kỹ thuật công nghiệp

TÓM TẮT:

Hệ thống kiểm soát nội bộ đóng vai trò quan trọng trong việc đảm bảo tính minh bạch và an toàn trong hoạt động ngân hàng. Trong bối cảnh ngành Ngân hàng Việt Nam đang đối mặt với nhiều thách thức liên quan đến gian lận tài chính, việc tăng cường các biện pháp kiểm soát nội bộ là cần thiết nhằm giảm thiểu rủi ro. Bài viết này phân tích thực trạng, nguyên nhân và giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả kiểm soát nội bộ trong các ngân hàng thương mại Việt Nam, đồng thời đưa ra số liệu thực tế để minh chứng.

Từ khóa: kiểm soát nội bộ, gian lận tài chính, ngân hàng thương mại, quản trị rủi ro, hệ thống tài chính.

1. Đặt vấn đề

Trong những năm gần đây, hệ thống ngân hàng thương mại Việt Nam đã có nhiều bước phát triển mạnh mẽ, đóng vai trò quan trọng trong nền kinh tế. Tuy nhiên, sự phát triển nhanh chóng này cũng đi kèm với nhiều rủi ro, đặc biệt là vấn đề gian lận tài chính. Theo báo cáo “Tình hình hoạt động ngân hàng Việt Nam 2023” của Ngân hàng Nhà nước Việt Nam (NHNN), trong năm 2023, số vụ gian lận tài chính trong ngành Ngân hàng tăng 12% so với năm 2022, gây thiệt hại hơn 10.000 tỷ đồng. Các hình thức gian lận phổ biến bao gồm giả mạo hồ sơ tín dụng, lừa đảo qua hệ thống thanh toán điện tử và lợi dụng kẽ hở trong kiểm soát nội bộ để rút tiền trái phép.

Bên cạnh đó, sự phát triển của công nghệ số cũng đặt ra thách thức lớn trong công tác kiểm soát nội bộ. Theo báo cáo “Xu hướng an ninh tài chính 2024” của NHNN, số lượng vụ tấn công mạng vào

hệ thống ngân hàng tăng 25% trong năm 2023, đe dọa nghiêm trọng đến tính an toàn và bảo mật của hệ thống tài chính. Trong khi đó, một số ngân hàng vẫn chưa đầu tư đúng mức vào công tác kiểm soát nội bộ, dẫn đến tình trạng lỏng lẻo trong giám sát giao dịch.

Trước thực trạng này, việc hoàn thiện hệ thống kiểm soát nội bộ để ngăn ngừa gian lận tài chính không chỉ là nhu cầu cấp thiết mà còn là yếu tố quan trọng giúp các ngân hàng thương mại Việt Nam nâng cao uy tín và phát triển bền vững trong bối cảnh hội nhập quốc tế.

2. Thực trạng kiểm soát nội bộ trong các ngân hàng thương mại Việt Nam

Theo Báo cáo thường niên của Ngân hàng Nhà nước Việt Nam (NHNN) năm 2023, 78% ngân hàng thương mại tại Việt Nam đã triển khai hệ thống kiểm soát nội bộ theo tiêu chuẩn quốc tế như COSO và Basel II. Tuy nhiên, hiệu quả thực tế vẫn

chưa đạt như mong đợi. Một số ngân hàng lớn như Vietcombank, BIDV và VietinBank đã áp dụng các biện pháp kiểm soát chặt chẽ hơn, nhưng vẫn xảy ra các vụ gian lận lớn. Đơn cử, năm 2023, một số chi nhánh ngân hàng bị phát hiện giả mạo hồ sơ tín dụng, gây thiệt hại hàng trăm tỷ đồng như vụ việc chiếm đoạt 16,6 tỷ tại Agribank chi nhánh Triệu Phong hay vụ nhân viên ngân hàng chiếm đoạt 110 tỷ đồng trên địa bàn thành phố Đồng Hới... và còn rất nhiều vụ việc khác gây thiệt hại nghiêm trọng đến từ sự thiếu sót sao trong công tác kiểm soát nội bộ hồ sơ tại các ngân hàng, kẽ hở trong quản trị hệ thống thông tin...

Theo báo cáo “Đánh giá rủi ro gian lận trong hệ thống ngân hàng 2023” của PwC Việt Nam, 43% vụ gian lận trong ngân hàng có liên quan đến tấn công mạng hoặc giả mạo giao dịch qua hệ thống số hóa. Một số đối tượng thực hiện thành công tấn công vào máy chủ nội bộ của ngân hàng để chiếm quyền quản trị cao nhất thay đổi thông tin số điện thoại nhận tin nhắn OTP của ngân hàng, sau đó kích hoạt dịch vụ Smart OTP thực hiện nhiều giao dịch chuyển tiền đến ngân hàng... Điều này cho thấy một bộ phận ngân hàng chưa trang bị đầy đủ công nghệ tiên tiến để phát hiện và ngăn chặn gian lận hiệu quả. Bộ Công an (A05) cho biết, năm 2023, Cổng Cảnh báo an toàn thông tin Việt Nam ghi nhận khoảng 13.900 vụ tấn công mạng và gần 16.000 phản ánh lừa đảo trực tuyến từ các cơ quan tổ chức doanh nghiệp, gây thiệt hại 390.000 tỷ đồng, tương đương với 3,6% GDP. Tổng số tiền người dân bị lừa đảo trên mạng khoảng 8.000 - 10.000 tỷ đồng, tăng gấp rưỡi so với năm 2022. Theo thống kê, 91% thông tin liên quan lĩnh vực tài chính; 73% người dùng thiệt bị di động, mạng xã hội... nhận tin nhắn, cuộc gọi lừa đảo.

Ngoài ra còn phải đề cập đến lỗ hổng trong xét duyệt tín dụng. Ernst & Young cho biết 35% khoản vay không đáp ứng đầy đủ tiêu chuẩn kiểm duyệt nhưng vẫn được phê duyệt, tạo ra lỗ hổng cho các hành vi gian lận trong Báo cáo “Quản trị rủi ro trong hoạt động tín dụng 2023”. Việc thiếu minh bạch trong quy trình xét duyệt tín dụng cho thấy hệ thống kiểm soát nội bộ chưa được vận hành hiệu quả.

Bên cạnh đó, việc thực thi các quy định kiểm soát nội bộ giữa các ngân hàng chưa đồng bộ, gây

khó khăn trong giám sát và xử lý gian lận. Báo cáo “Hoạt động thanh tra giám sát ngân hàng 2023” của NHNN ghi nhận nhiều ngân hàng chưa thực hiện đầy đủ các quy trình kiểm tra chéo, dẫn đến tình trạng vi phạm nhưng chậm bị phát hiện. Việc tuân thủ các quy định pháp lý và tiêu chuẩn quốc tế về KSNB cũng là một thách thức đối với các NHTM Việt Nam. Mặc dù Ngân hàng Nhà nước đã ban hành Thông tư số 44/2011/TT-NHNN quy định về hệ thống KSNB và kiểm toán nội bộ của tổ chức tín dụng, ngân hàng nước ngoài, nhưng việc triển khai và vận dụng các quy định này còn gặp nhiều khó khăn. Điều này ảnh hưởng đến hiệu quả của hệ thống KSNB và khả năng ngăn ngừa gian lận.

Tóm lại, mặc dù nhiều ngân hàng đã áp dụng các tiêu chuẩn kiểm soát nội bộ tiên tiến, nhưng việc triển khai chưa đồng bộ và hiệu quả chưa cao. Các vấn đề về công nghệ, minh bạch trong xét duyệt tín dụng và quản lý rủi ro vẫn còn tồn tại, đặt ra thách thức lớn trong việc ngăn ngừa gian lận trong hệ thống ngân hàng thương mại Việt Nam.

3. Nguyên nhân gian lận trong hoạt động ngân hàng

Hệ thống KSNB tại các ngân hàng thương mại Việt Nam hiện nay còn tồn tại nhiều hạn chế, làm gia tăng nguy cơ gian lận và rủi ro tài chính. Nguyên nhân của tình trạng này xuất phát từ nhiều yếu tố, bao gồm môi trường kiểm soát chưa hiệu quả, quy trình kiểm soát lỏng lẻo, hạn chế về nguồn nhân lực, ứng dụng công nghệ chưa tối ưu và sự phức tạp của hệ thống quy định pháp lý.

Trước hết, một trong những nguyên nhân chính là môi trường kiểm soát tại một số ngân hàng chưa thực sự hiệu quả. Văn hóa kiểm soát nội bộ chưa được chú trọng đúng mức, dẫn đến việc nhân viên thiếu ý thức tuân thủ quy trình và quy định. Nhiều ngân hàng vẫn đặt trọng tâm vào tăng trưởng kinh doanh mà chưa thực sự ưu tiên đầu tư vào kiểm soát rủi ro. Điều này dẫn đến tình trạng buông lỏng kiểm tra, giám sát và tạo điều kiện cho những hành vi gian lận có cơ hội xảy ra.

Ngoài ra, quy trình kiểm soát nội bộ tại nhiều ngân hàng còn tồn tại những lỗ hổng, chưa đảm bảo tính chặt chẽ. Một số ngân hàng vẫn áp dụng các phương thức kiểm soát truyền thống, thiếu tự động hóa, dẫn đến việc giám sát không hiệu quả.

Một yếu tố quan trọng khác là sự hạn chế về

chất lượng nguồn nhân lực trong công tác kiểm soát nội bộ. Đội ngũ kiểm soát viên tại một số ngân hàng chưa được đào tạo chuyên sâu về các phương pháp quản lý rủi ro hiện đại. Sự thiếu hụt nhân sự có trình độ cao trong lĩnh vực kiểm toán nội bộ, phân tích dữ liệu rủi ro và phát hiện gian lận khiến cho hệ thống KSNB hoạt động kém hiệu quả. Theo một số báo cáo của Ngân hàng Nhà nước, tình trạng thiếu nhân sự có chuyên môn sâu về kiểm soát nội bộ là một vấn đề phổ biến tại các ngân hàng thương mại Việt Nam, đặc biệt là ở các ngân hàng nhỏ và vừa. Điều này làm giảm khả năng phát hiện và xử lý kịp thời các vấn đề phát sinh trong hoạt động ngân hàng.

Bên cạnh đó, sự chậm trễ trong ứng dụng công nghệ vào kiểm soát nội bộ cũng là một nguyên nhân đáng kể. Mặc dù các ngân hàng đang đầu tư mạnh vào chuyển đổi số, nhưng việc ứng dụng công nghệ vào công tác kiểm soát rủi ro vẫn còn nhiều hạn chế. Một số hệ thống kiểm soát vẫn chưa được tự động hóa hoàn toàn, khiến việc giám sát gian lận còn phụ thuộc nhiều vào con người, dẫn đến nguy cơ sai sót.

Cuối cùng, sự phức tạp trong hệ thống quy định pháp lý cũng là một thách thức đối với kiểm soát nội bộ trong các ngân hàng thương mại. Các ngân hàng phải tuân thủ rất nhiều quy định từ Ngân hàng Nhà nước, các tiêu chuẩn quốc tế về quản trị rủi ro như Basel II, Basel III, cũng như các yêu cầu về kế toán, kiểm toán. Tuy nhiên, hệ thống văn bản pháp lý thường xuyên thay đổi, khiến các ngân hàng gặp khó khăn trong việc cập nhật và điều chỉnh hệ thống KSNB phù hợp. Điều này có thể tạo ra những lỗ hổng kiểm soát tạm thời, làm tăng nguy cơ rủi ro và gian lận.

Có thể thấy, những hạn chế trong hệ thống KSNB của các ngân hàng thương mại Việt Nam xuất phát từ nhiều nguyên nhân khác nhau, từ môi trường kiểm soát chưa hiệu quả, quy trình kiểm soát còn lỏng lẻo, nguồn nhân lực chưa đáp ứng yêu cầu, cho đến việc chậm trễ trong ứng dụng công nghệ và sự phức tạp của hệ thống quy định pháp lý. Để nâng cao hiệu quả kiểm soát nội bộ và giảm thiểu gian lận, các ngân hàng cần có những chiến lược cải thiện toàn diện, bao gồm đầu tư vào công nghệ, nâng cao chất lượng nhân sự và hoàn thiện quy trình kiểm soát chặt chẽ hơn.

4. Giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả kiểm soát nội bộ và ngăn ngừa gian lận trong các ngân hàng thương mại Việt Nam

Trước hết, các ngân hàng cần xây dựng một môi trường kiểm soát nội bộ mạnh mẽ, trong đó văn hóa kiểm soát rủi ro được đặt lên hàng đầu. Ban lãnh đạo ngân hàng cần đóng vai trò tiên phong trong việc thúc đẩy tinh thần tuân thủ quy định, minh bạch trong hoạt động và đề cao đạo đức nghề nghiệp. Các chính sách và quy trình kiểm soát nội bộ cần được truyền đạt rõ ràng đến toàn bộ nhân viên, tạo điều kiện để mỗi cá nhân hiểu và tuân thủ nghiêm túc các quy tắc. Một môi trường kiểm soát vững chắc sẽ giúp hạn chế đáng kể các hành vi gian lận và sai phạm.

Bên cạnh đó, các ngân hàng cần rà soát và tối ưu hóa quy trình kiểm soát để đảm bảo tính chặt chẽ và hiệu quả. Việc phân tách nhiệm vụ giữa các bộ phận phải được thực hiện rõ ràng, tránh tình trạng một cá nhân hoặc một nhóm có quyền kiểm soát toàn bộ quy trình giao dịch tài chính mà không có sự giám sát độc lập. Ngoài ra, các ngân hàng cần tăng cường hệ thống kiểm tra chéo giữa các phòng ban, đảm bảo rằng mọi giao dịch quan trọng đều có cơ chế giám sát phù hợp. Quy trình phê duyệt tín dụng cũng cần được siết chặt, hạn chế tối đa việc cấp tín dụng dựa trên các tiêu chí không minh bạch.

Việc đầu tư vào công nghệ hiện đại là một trong những giải pháp quan trọng giúp nâng cao hiệu quả kiểm soát nội bộ. Các ngân hàng cần triển khai các công cụ phân tích dữ liệu lớn (Big Data), trí tuệ nhân tạo (AI) và học máy (Machine Learning) để tự động phát hiện các giao dịch đáng ngờ, giảm sự phụ thuộc vào yếu tố con người trong việc kiểm tra và giám sát. Bên cạnh đó, hệ thống bảo mật thông tin cũng cần được nâng cấp để ngăn chặn các cuộc tấn công mạng và hành vi gian lận số. Việc áp dụng công nghệ vào kiểm soát nội bộ không chỉ giúp phát hiện gian lận nhanh chóng mà còn nâng cao hiệu quả vận hành của ngân hàng.

Ngoài ra, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực cũng là một yếu tố then chốt. Các ngân hàng cần tổ chức các chương trình đào tạo thường xuyên về quản lý rủi ro, kiểm toán nội bộ và phát hiện gian lận cho đội ngũ nhân viên. Việc áp dụng các chứng chỉ quốc tế như CFE (Certified Fraud Examiner) hoặc CIA (Certified Internal Auditor) cho nhân sự

kiểm soát nội bộ sẽ giúp nâng cao trình độ chuyên môn và khả năng giám sát hiệu quả hơn. Một đội ngũ kiểm soát viên có chuyên môn cao sẽ giúp ngân hàng chủ động hơn trong việc phòng ngừa và xử lý các rủi ro gian lận.

Cuối cùng, các ngân hàng cần tuân thủ nghiêm ngặt các quy định pháp lý và nâng cao khả năng thích ứng với các tiêu chuẩn quốc tế. Việc cập nhật

kịp thời các quy định từ Ngân hàng Nhà nước, Basel II, Basel III và các tiêu chuẩn kiểm toán quốc tế sẽ giúp hệ thống kiểm soát nội bộ đáp ứng tốt hơn với các yêu cầu hiện đại. Đồng thời, sự phối hợp chặt chẽ giữa ngân hàng với các cơ quan quản lý, kiểm toán độc lập và các tổ chức tài chính quốc tế sẽ giúp nâng cao tính minh bạch và phòng ngừa gian lận một cách hiệu quả ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

Ngân hàng Nhà nước Việt Nam (2023), Báo cáo “Tình hình hoạt động ngân hàng Việt Nam 2023”.

Ngân hàng Nhà nước Việt Nam (2024), Báo cáo “Xu hướng an ninh tài chính 2024”.

Ngân hàng Nhà nước Việt Nam (2023), Báo cáo thường niên năm 2023.

PwC Việt Nam (2023), Báo cáo “Đánh giá rủi ro gian lận trong hệ thống ngân hàng 2023”.

Ernst & Young (2023), Báo cáo “Quản trị rủi ro trong hoạt động tín dụng 2023”.

Ngân hàng Nhà nước (2011), Thông tư số 44/2011/TT-NHNN quy định về hệ thống KSNB và kiểm toán nội bộ của tổ chức tín dụng, chi nhánh ngân hàng nước ngoài.

Ngày nhận bài: 23/1/2025

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 7/2/2025

Ngày chấp nhận đăng bài: 25/2/2025

ENHANCING INTERNAL CONTROL TO PREVENT FRAUD IN VIETNAMESE COMMERCIAL BANKS

● **NGO HOAI NAM**

Faculty of Finance, Banking and Insurance,
University of Economics - Technology for Industries

ABSTRACT:

The internal control system plays a vital role in ensuring transparency, operational safety, and risk management within the banking sector. As Vietnam's banking industry grapples with increasing challenges related to financial fraud and regulatory compliance, enhancing the effectiveness of internal controls has become imperative. This study analyzes the current state of internal control systems in Vietnamese commercial banks, explores the underlying causes of existing shortcomings, and proposes practical solutions for improvement. The analysis is supported by empirical data to provide a comprehensive assessment and actionable recommendations.

Keywords: internal control, financial fraud, commercial banking, risk management, financial system.